

KWALITEITSWAARBORGING REKENKAMERONDERZOEK

Notitie

15 maart 2021

INHOUDSOPGAVE

Inhoudsopgave	2
Inleiding	3
1. Wet- en regelgeving	4
2. Kwaliteitscriteria	6
2.1 Betrouwbaarheid	6
2.2 Validiteit	7
2.3 Objectiviteit	8
3. Toepassing van kwaliteitswaarborging	9
3.1 Onderzoeksopzet	9
3.2 Onderzoeksfase	10
3.3 Feitenrapport	10
3.4 Onderzoeksverantwoording	11
3.5 Bestuurlijk rapport	12

INLEIDING

“Voor het interpreteren van de uitkomsten van onderzoek is de verantwoording van groot belang.”¹

In deze notitie worden de kwaliteitscriteria beschreven waar de onderzoeken van de Rekenkamer Den Haag aan moeten voldoen. Deze criteria richten zich op de kwaliteit van het onderzoekswerk als zodanig en staan niet op zichzelf. De rekenkamer kent verschillende kaders die betrekking hebben op de kwaliteit van de rekenkamer in bredere zin. De belangrijkste daarvan zijn de Gemeentewet, die de positie en verantwoordelijkheden van de rekenkamer binnen de gemeente afbakt en de verordening op de rekenkamer, die de instelling en het functioneren van de Rekenkamer Den Haag regelt. In 2012 heeft de Rekenkamer Den Haag samen met de andere rekenkamers van de G4 en de Randstedelijke Rekenkamer een kwaliteitshandvest ondertekend. In dit handvest zijn voorwaarden vastgelegd waar onderzoek aan moet voldoen. De kwaliteitsborging is een uitwerking van deze voorwaarden in concrete criteria voor de kwaliteit van de verschillende fasen en deelaspecten van een onderzoek.

De rekenkamer ziet kwalitatief hoogwaardig onderzoek als een belangrijke voorwaarde om de onafhankelijke en neutrale positie van de rekenkamer en de objectiviteit van het onderzoek te kunnen waarborgen. Kwaliteit van een onderzoek is belangrijk voor de betrouwbaarheid van de bevindingen, de conclusies die daarop zijn gebaseerd en de aanbevelingen die daaruit voortkomen. Dit maakt het mogelijk om gezaghebbende uitspraken te doen en daarmee de impact van het onderzoek te vergroten. Het doel van deze notitie is vast te leggen aan welke kwaliteitscriteria ons onderzoek moet voldoen en op welke wijze deze criteria in de uitvoering moeten worden toegepast. Hiermee wordt binnen de rekenkamer op een eenduidige wijze de kwaliteit van het onderzoek gewaarborgd. Deze kwaliteitscriteria hebben betrekking op het onderzoeksproces en de daaruit vloeiende producten (paragraaf 3.1 tot en met 3.5). Na het onderzoek zelf volgen, onder andere, een raadsvoorstel en persbericht, de kwaliteitscriteria hiervoor staan onder andere in het onderzoeksprotocol en worden niet in deze notitie behandeld.

In deze notitie wordt eerst de bestaande regelgeving rondom de kwaliteit van rekenkamers en rekenkameronderzoek toegelicht. Daarna wordt ingegaan op de criteria voor kwalitatief hoogwaardig onderzoek en ten slotte wordt beschreven op welke wijze de criteria worden toegepast in de verschillende onderzoeksfases.

¹ *‘Aanbevelingen voor beleidsonderzoek, tips van de Wetenschappelijke Commissie Wijkaanpak’, Wetenschappelijke Commissie Wijkaanpak, 2015, p.18.*

1. Wet- en regelgeving

De werkwijze van de Rekenkamer Den Haag is neergelegd in de Gemeentewet, de verordening op de rekenkamer, het reglement van orde en de gedragscode van de rekenkamer. Daarnaast bestaat er een gezamenlijk kwaliteitshandvest van de rekenkamers van de vier grote steden en de Randstedelijke Rekenkamer (G4+1), en heeft de Rekenkamer Den Haag een onderzoeksprotocol en een informatieprotocol. Hieronder wordt kort ingegaan op de kwaliteitsaspecten die in deze verschillende stukken worden beschreven.

Gemeentewet

De Gemeentewet stelt dat de rekenkamer de doelmatigheid, doeltreffendheid en de rechtmatigheid van het door de gemeentebestuur gevoerde bestuur onderzoekt.²

Verordening, reglement van orde & gedragscode

De verordening op de rekenkamer en het reglement van orde van de Rekenkamer Den Haag hebben betrekking op de aanstelling, verantwoordelijkheden en werkwijze van het bestuur van de rekenkamer. De gedragscode voor de leden van de rekenkamer ziet toe op de kwaliteit en integriteit van het bestuur. In deze documenten wordt niet ingegaan op de kwaliteit van het onderzoek. De verordening is vastgesteld door de gemeenteraad, het reglement van orde en de gedragscode zijn door het bestuur van de rekenkamer vastgesteld.

Kwaliteitshandvest

De Rekenkamer Den Haag is medeondertekenaar van een kwaliteitshandvest van een aantal rekenkamers (G4+1). In het kwaliteitshandvest zijn voorwaarden vastgelegd voor de kwaliteit van de organisatie en onderzoek, in afstemming met de rekenkamers van Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Utrecht en de Randstedelijke Rekenkamer. Dit handvest vormt de basis voor kwaliteitscontrole, evaluatie en onderlinge visitatie van de rekenkamerorganisaties. Het doel hiervan is de kwaliteit van de rekenkamers hoog te houden om op deze manier een betekenisvolle rol te blijven vervullen in het lokale bestuur.

Met betrekking tot de kwaliteit van onderzoeken wordt in het handvest uitgebreid ingegaan op de voorwaarden waar het onderzoeksproces en de onderzoeksproducten aan moeten voldoen. Het kwaliteitshandvest schrijft onder meer voor dat de keuze voor de onderzoeksmethoden en technieken voor dataverzameling en data-analyse geschikt moeten zijn voor de beantwoording van de onderzoeksvragen. Daarnaast dient er tijdens de uitvoering van het onderzoek een interne kwaliteitscontrole plaats te vinden.³ Het handvest

² Gemeentewet artikel 182.

³ 'Kwaliteitshandvest'. Rekenkamer Metropool Amsterdam, Rekenkamer Den Haag, Randstedelijke Rekenkamer, Rekenkamer Rotterdam, Rekenkamer Utrecht, 20 juni 2012, p. 19.

werkt niet uit hoe rekenkamers dit vorm moeten geven in de dagelijkse praktijk. Deze notitie geeft daar invulling aan (zie ook de inleiding).

Onderzoeksprotocol

Het onderzoeksprotocol van de Rekenkamer Den Haag ziet toe op de procedure van rekenkameronderzoek en de samenwerking met de gemeente en eventuele externen in de uitvoering van een onderzoek.⁴ Het protocol is gebaseerd op de Verordening op de Rekenkamer en informeert de gemeente of een betrokken instelling over de verschillende onderzoeksfasen, welke werkzaamheden hier voor de ambtelijke organisatie of betrokken instelling uit voortvloeien en op welke wijze de rekenkamer de ambtelijke organisatie, het college, de raad en betrokken instellingen informeert en betreft bij de verschillende processtappen van het onderzoek. Ook worden in het onderzoeksprotocol aandachtspunten en noties naar voren gebracht die van belang kunnen zijn voor zowel de ambtelijke organisatie, de betrokken instelling als de rekenkamer. In het onderzoeksprotocol is onder andere beschreven welke informatie de rekenkamer mag ontvangen en gebruiken. Met betrekking tot de kwaliteit van onderzoek is in het onderzoeksprotocol beschreven hoe het proces voor het verifiëren van feiten door de ambtelijke organisatie verloopt. Dit gebeurt ook voor het proces van de bestuurlijke reactie van het college van burgemeester en wethouders op de conclusies en aanbevelingen uit het onderzoek. In het protocol wordt niet ingegaan op kwaliteitscriteria voor onderzoek. Het onderzoeksprotocol is vastgesteld door de rekenkamer en wordt ter informatie verstrekt aan partijen die met rekenkameronderzoek te maken krijgen (binnen en buiten de gemeente).

Informatieprotocol

De gemeentewet bepaalt dat de rekenkamer, voor zover zij dat nodig acht voor het uitoefenen van haar taak, recht heeft op alle informatie die bij het gemeentebestuur aanwezig is.⁵ In het informatieprotocol, een overeenkomst tussen de rekenkamer en het college, zijn afspraken opgenomen ten aanzien van de informatievoorziening vanuit het college en de ambtelijke organisatie aan de rekenkamer.

⁴ De rekenkamer heeft drie verschillende versies van het onderzoeksprotocol: gericht aan de gemeente, gericht aan betrokken instellingen en een intern onderzoeksprotocol.

⁵ Gemeentewet, art. 183.

2. Kwaliteitscriteria

In de wetenschappelijke wereld staan twee kwaliteitscriteria voor onderzoek centraal die van belang zijn bij rekenkameronderzoek⁶: betrouwbaarheid en validiteit.⁷ Betrouwbaarheid heeft betrekking op een zorgvuldige en nauwkeurige werkwijze tijdens het onderzoek. Een betrouwbaar onderzoek leidt ertoe dat een andere onderzoeker met dezelfde procedure tot dezelfde resultaten komt. Validiteit richt zich op juistheid van de waarneming en op de generaliseerbaarheid, ofwel de mogelijkheid om op basis van de uitkomsten uitspraken te doen die in zijn algemeenheid gelden (bijvoorbeeld voor een heel beleidsdomein). Daarnaast kenmerkt rekenkameronderzoek zich door objectiviteit.⁸ Objectiviteit waarborgt de onafhankelijkheid van het onderzoek, waarbij geen belangen van derden of eigen belangen meewegen in het maken van beslissingen.

In dit hoofdstuk gaan we in op de definitie en de relevantie van beide criteria voor rekenkameronderzoek. Hoofdstuk 3 beschrijft vervolgens hoe de Rekenkamer Den Haag de criteria toepast in de verschillende onderzoeksfases.

2.1 Betrouwbaarheid

Het eerste kwaliteitscriterium betreft betrouwbaarheid. Betrouwbaarheid in onderzoek gaat om de reproduceerbaarheid van het onderzoeksproces op dezelfde wijze als het oorspronkelijke onderzoek met als resultaat eenzelfde uitkomst. Om dit mogelijk te kunnen maken moet de werkwijze gedurende het onderzoek nauwkeurig en zorgvuldig zijn en moet de onderzoeker objectief zijn. Betrouwbaarheid heeft ook betrekking op de mate waarin het onderzoek vrij is van toevallige fouten: afwijkingen in het onderzoek die niet controleerbaar zijn.⁹

Betrouwbaarheid wordt door de rekenkamer onder meer geborgd door planmatig onderzoek uit te voeren, op basis van een onderbouwd projectplan. Door dit goed te documenteren en hierover transparant te zijn, is navolgbaar hoe onderzoeken worden uitgevoerd. Daarnaast wordt, door te werken in teams en door (tussen-) producten tegen te lezen, de objectiviteit gewaarborgd.

⁶ Rekenkameronderzoek is hoofdzakelijk 'kwalitatief onderzoek', dat wil zeggen dat het gaat om inhoudelijke analyses van bronnen, in tegenstelling tot 'kwantitatief onderzoek' dat resultaten weergeeft in cijfers.

⁷ 'Richtlijnen voor kwaliteitsborging in gezondheids(zorg)onderzoek: kwalitatief onderzoek', Netwerk Kwalitatief Onderzoek AMC – UvA, 2002.

⁸ 'Handreiking onderzoek lokale Rekenkamers & Rekenkamercommissies', NVRR, januari 2008.

⁹ 'Betrouwbaarheid & validiteit', EURIB, <https://www.eurib.net/wp-content/uploads/2010/03/Betrouwbaarheid-en-validiteit.pdf>, bezocht: 8 februari 2021.

Het kwaliteitshandvest legt eisen met betrekking tot betrouwbaarheid vast: de aanpak van het onderzoek moet beschreven en onderbouwd worden door middel van de keuze van de te hanteren methoden en technieken voor dataverzameling en data-analyse. Dit moet tevens verantwoord worden na de uitvoering van het onderzoek. Daarnaast dienen de bevindingen voorzien te zijn van bronnen en zijn deze zoveel mogelijk gezaghebbend. Alle relevante bevindingen en feiten dienen vermeld te worden, zowel positief als negatief.¹⁰

Betrouwbaarheid wordt volgens de literatuur in een onderzoek onder andere gewaarborgd middels de volgende stappen:

- Volledige en nauwkeurige archivering van de data: documenten (zoals interviewverslagen) maar ook coderingschema's en stappen in het analyse proces moeten accuraat worden vastgelegd. Dit stelt een buitenstaander in staat om aan de hand van de verzamelde data tot dezelfde bevindingen en conclusies te komen.
- Externe controle middels peer review (tegenlezen): het laten tegenlezen van een rapport, waarbij kritische vragen worden gesteld over de methoden en interpretaties van gegevens.¹¹

2.2 Validiteit

Het tweede kwaliteitscriterium betreft validiteit. Validiteit (geldigheid) heeft betrekking op de reproductie van een onderzoek langs verschillende wegen: verschillende onderzoeksmethoden resulteren in dezelfde bevindingen. Hiervoor is het nodig dat met de gekozen onderzoeksmethoden daadwerkelijk gemeten wordt wat beoogd is.

De rekenkamer borgt validiteit van de onderzoeken onder meer door altijd gebruik te maken van meerdere onderzoeksmethoden om eenzelfde onderzoeksvraag te beantwoorden. Daarnaast worden in de bevindingen zowel positieve als negatieve zaken opgenomen en vraagt de rekenkamer de ambtelijke organisatie om een feitenverificatie van de bevindingen en onderbouwing. Generaliseerbaarheid borgt de rekenkamer door data te selecteren die representatief is voor het onderwerp en de scope van het onderzoek.

Validiteit kan uitgesplitst worden in interne en externe validiteit, hieronder wordt opgesomd op welke wijze de validiteit volgens de theorie kan worden gewaarborgd:

- Interne validiteit is middels drie strategieën:
 - Triangulatie: het gebruik maken van meerdere bronnen, methoden en onderzoekers om ondersteunend bewijs te leveren.

¹⁰ 'Kwaliteitshandvest', Rekenkamer Metropool Amsterdam, Rekenkamer Den Haag, Randstedelijke Rekenkamer, Rekenkamer Rotterdam, Rekenkamer Utrecht, 20 juni 2012.

¹¹ 'Richtlijnen voor kwaliteitsborging in gezondheids(zorg)onderzoek: kwalitatief onderzoek', Netwerk Kwalitatief Onderzoek AMC – UvA, 2002, p.11.

- Zoeken naar niet bevestigend bewijs: in een onderzoek moet niet alleen gezocht worden naar informatie die past in het onderzoek, maar ook de afwijkende/ontkennende gevallen dienen opgenomen te worden
- Beoordeling van het onderzoek/feitencontrole: de onderzochte partij wordt gevraagd naar de geloofwaardigheid van de bevindingen. De rekenkamer past dit bijvoorbeeld toe middels het feitelijk wederhoor.
- Externe validiteit ziet toe op de mate van generaliseerbaarheid. Om dit te waarborgen is het van belang om in het onderzoek een gedetailleerde beschrijving te geven van onder andere:
 - De onderzoekscontext
 - De rol van de onderzoeker in de context
 - Een afbakening hoe de onderzoekscontext invloed heeft op de wijze waarop de onderzoeksvraag beantwoord wordt.¹²

2.3 Objectiviteit

Objectiviteit houdt in dat er geen (zowel externe als eigen) belangen meewegen bij het maken van beslissingen, in andere woorden onafhankelijkheid binnen het onderzoek. In een rekenkameronderzoek is objectiviteit van belang op meerdere gebieden. Bij het kiezen van een onderzoeksonderwerp, in het toepassen van de onderzoeksmethoden, bij het formuleren van bevindingen en conclusies en in de rol van de onderzoeker:

- Onderzoeksonderwerp: de gemeenteraad is de primaire gebruiker van rekenkameronderzoek, daarnaast kan de raad een verzoek voor een onderzoek indienen bij de rekenkamer. Een rekenkamer moet volgens de wet zowel klantgericht zijn richting de raad, als ook onafhankelijk in de keuze en aanpak van een onderzoek.¹³ De procedureafspraken hierover, waarin de objectiviteit van de rekenkamer naar voren komt, zijn beschreven in de verordening;
- Onderzoeksmethoden: een onderzoeksmethode is objectief als er bij de keuze geen rekening wordt gehouden met de mogelijke uitkomsten, en er geen belangen of motieven (van bijvoorbeeld de rekenkamer of raad) meewegen;
- Onderzoeksresultaten: de bevindingen en conclusies van de rekenkamer zijn objectief wanneer deze worden geformuleerd zonder beïnvloed te worden door meningen of externe belangen;¹⁴
- Rol van de onderzoeker: bij het uitvoeren van kwalitatief onderzoek is de onderzoeker meer als persoon aanwezig dan bij kwantitatief onderzoek, bijvoorbeeld tijdens interviews. Deze aanwezigheid en het gedrag kan invloed hebben op de input van

¹² 'Richtlijnen voor kwaliteitsborging in gezondheids(zorg)onderzoek: kwalitatief onderzoek', Netwerk Kwalitatief Onderzoek AMC – UvA, 2002, p.11.

¹³ 'Handreiking onderzoek lokale Rekenkamers & Rekenkamercommissies', NVRR, januari 2008.

¹⁴ 'Objectiviteit', CBS, 6 augustus 2014, <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2014/32/objectiviteit#:~:text=De%20onderzoeksmethode%20is%20objectief%20of,van%20de%20onderzoeker%20of%20opdrachtgever>, bezocht: 27 januari 2021.

bijvoorbeeld geïnterviewden. Een onderzoeker moet zich zo objectief mogelijk opstellen.¹⁵

3. Toepassing van kwaliteitswaarborging

Kwaliteitswaarborging vindt zijn neerslag in een (methodologische) onderzoeksmethode en de verantwoording hiervan. Voorafgaand aan het onderzoek wordt de aanpak van het onderzoek beschreven, en tijdens en na afronding wordt beschreven wat er daadwerkelijk is uitgevoerd en waarom. In dit hoofdstuk wordt per onderzoeksfase ingegaan op de praktische toepassing van kwaliteitswaarborging in het rekenkameronderzoek.

3.1 Onderzoeksopzet

Voorafgaand aan de start van een onderzoek wordt een onderzoeksopzet opgesteld. Hierin komen de criteria voor betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek naar voren zoals in het vorige hoofdstuk is beschreven. In de onderzoeksopzet worden de volgende onderwerpen volgens een vast format behandeld:

- Achtergrond/aanleiding/toegevoegde waarde: relatie met bestaand beleid en literatuur
- Doel van het onderzoek: relevantie van het onderzoek (theoretisch, maatschappelijk of beleidsmatig)
- Vraag-/probleemstelling: onderzoeksvraag en deelvragen
- Definiëring van onderzoeksgebied en afbakening, begrippen en mogelijke variabelen
- Normenkader inclusief bronverwijzing
- Onderzoeksmethoden: per deelvraag minimaal twee en in totaal bij voorkeur tenminste drie methoden van onderzoek beschrijven en daarbij:
 - Doel van de analyse (welke deelvraag wordt beantwoord met de uitkomsten?)
 - Wijze van dataverzameling (werving participanten, verzamelen data, omvang steekproef, representativiteit, type data, betrouwbaarheid, anonimiteit etc.)
 - Wijze van data-analyse (beschrijving van data-analyse, samenwerking onderzoekers, saturatie, tegenstrijdige bevindingen, systematisch analyseren)
 - Verificatie (terugleggen interviewverslagen, meer-ogen principe bij analyses etc.)
 - Expertise van een externe deskundige (indien van toepassing): beschrijving wijze van bijdrage/medewerking
- Onderzoeksteam (samenstelling, achtergronden, werkwijze)
- Onderzoeksproces (zie onderzoeksprotocol) en planning

¹⁵ '5 tips voor de betrouwbaarheid van kwalitatief onderzoek', *Costumeeyes*, 17 september 2020, <https://www.costumeeyes.nl/kennis/5-tips-voor-de-betrouwbaarheid-van-kwalitatief-onderzoek/>, bezocht: 27 januari 2021.

Door de gekozen onderzoeksmethoden van tevoren zo expliciet mogelijk te beschrijven, wordt de onderzoeker gedwongen om vooraf concreet na te denken over de keuzes en het beoogde doel ervan. Tevens geeft het een voorzet voor het schrijven van de onderzoeksverantwoording in het uiteindelijke rapport.

De onderzoeksopzet is het uitgangspunt voor het onderzoek. Gedurende een onderzoek kan het zijn dat er redenen zijn om de onderzoeksvraag, de aanpak of de afbakening aan te passen. Zo kan in de uitvoering blijken dat de vooraf geplande onderzoeksmethoden niet dekkend genoeg zijn om de onderzoeksvragen te beantwoorden, of juist deels overbodig. Een aanpassing ten opzichte van de onderzoeksopzet wordt vastgelegd gedurende het onderzoeksproces en verantwoord in de onderzoeksverantwoording.

3.2 Onderzoeksfase

In de onderzoeksfase beginnen onderzoekers al in een vroeg stadium met schrijven aan het onderzoeksrapport. Tegelijk wordt het verloop van het onderzoek bijgehouden ten behoeve van de onderzoeksverantwoording. De genomen stappen in de onderzoeksmethodes en wijzigingen ten opzichte van de onderzoeksopzet worden vastgelegd.

Gedurende de loop van het onderzoek vindt met vaste regelmaat (uitgangspunt: eens per vier weken) een gesprek plaats tussen het onderzoeksteam en de secretaris. Hierin worden de onderzoeksmethoden geëvalueerd op doelmatigheid en worden eventuele aanpassingen besproken. In deze gesprekken wordt ook kritisch gekeken of de methoden daadwerkelijk bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeks-/deelvragen. Indien nodig worden de focus van het onderzoek of de onderzoeksvraag aangepast. Dit wordt altijd afgestemd met het bestuur van de rekenkamer en verantwoord in de onderzoeksverantwoording. In het onderzoeksprotocol staat beschreven hoe de rekenkamer het gemeentebestuur hierover informeert.

3.3 Feitenrapport

Het feitenrapport is gestructureerd aan de hand van de deelvragen van het onderzoek. Per deelvraag wordt de analyse van data beschreven. Naar aanleiding van de analyse worden bevindingen gedaan en beschreven. Op basis van de bevindingen en aan de hand van de normen bij de betreffende deelvraag wordt een beoordeling geformuleerd. De opzet van een feitenrapport hanteert per deelvraag een volgorde die omgekeerd is aan het onderzoekswerk ten behoeve van een lezersgerichte schrijfstijl. Dit betekent dat de beoordeling, de bevindingen en de analyses die hebben geleid tot deze bevindingen in deze volgorde worden opgenomen. In het feitenrapport worden geen conclusies en aanbevelingen geformuleerd.

Om de kwaliteit in elk onderzoek te waarborgen werkt de rekenkamer met een vast format van het feitenrapport. Dit format wordt verder ontwikkeld. Het rapport bevat inhoudelijk onder andere:

- Inleiding: aanleiding, doel, probleemstelling en onderzoeksvragen, afbakening van het onderzoek, aanpak
- Beantwoording van de onderzoeksvragen middels bevindingen en beoordeling van de normen. Hiervoor geldt dat deze:
 - Gegrand zijn in de data en daarmee geen over- of onderinterpretatie zijn van de uitkomsten van de analyses
 - Helder op elkaar aansluiten (eventueel thematisch geordend worden)
 - Neutraal zijn: dat wil zeggen dat zowel positieve als negatieve uitkomsten van de analyse worden vermeld
- Bijlagen met onder andere: het normenkader, onderzoeksverantwoording, bronnenlijst

Het concept feitenrapport wordt tegen gelezen door collega onderzoekers, de secretaris en het bestuur. Collega onderzoekers controleren de leesbaarheid en de structuur van de tekst. De secretaris verifieert bij het tegenlezen steekproefsgewijs de onderbouwing van de bevindingen. Dit gebeurt in eerste instantie bij 5 bevindingen, wanneer daarbij één foutieve bevinding wordt geconstateerd, wordt bij nog 5 bevindingen de onderbouwing nagelopen. Wanneer ook daarin weer één fout (of meer) wordt gevonden, worden alle bevindingen opnieuw nagelopen op onjuistheden in de onderbouwing. Het concept feitenrapport wordt, conform art. 11 van de verordening op de rekenkamer, aan de ambtelijke organisatie voorgelegd voor een verificatie van de feiten. Indien er tijdens het onderzoek de expertise van een externe deskundige is gebruikt, en dit is afgesproken, krijgt deze deskundige ook de gelegenheid om het concept feitenrapport tegen te lezen.

Het bestuur stelt de definitieve versie van het feitenrapport vast.

3.4 Onderzoeksverantwoording

Om continuïteit te waarborgen in de verschillende onderzoeken van de rekenkamer, bevat het feitenrapport standaard een bijlage 'onderzoeksverantwoording'. In deze bijlage worden de uitgevoerde onderzoeksmethoden toegelicht, welke keuzes hierin zijn gemaakt en welke wijzigingen hierin zijn gedaan ten opzichte van de onderzoeksopzet. Indien een specifieke onderzoeksmethode uitgebreidere toelichting behoeft kan dit in een aparte bijlage beschreven worden.

De volgende onderwerpen komen standaard voor in de onderzoeksverantwoording:

- Onderzoeksmethoden: per methode kan aan de orde komen:
 - Het beoogde doel
 - De geselecteerde data (beleidsdocumenten, participanten enz.) en wijze van selectie
 - Wijze van analyse
 - Eventuele wijzigingen ten opzichte van de onderzoeksopzet

- Waarborging betrouwbaarheid en validiteit:
 - Waarborgen privacy van participanten
 - Terugleggen van interviews bij de geïnterviewden
 - Peer review middels tegenlezen door secretaris en bestuur
- Onderzoeksteam (samenstelling, achtergronden, werkwijze)

3.5 Bestuurlijk rapport

In het bestuurlijk rapport worden de conclusies en aanbevelingen geformuleerd, deze zijn gebaseerd op de beoordelingen en bevindingen in het feitenrapport.

De hoofdconclusie is de beantwoording van de onderzoeksvraag. De deelconclusies volgen uit de hoofdconclusie. Deelconclusies zijn gefundeerd op de beoordelingen zoals die zijn opgenomen in het feitenrapport en worden onderbouwd met de bevindingen. De rekenkamer heeft bij het formuleren van conclusies aandacht voor de achtergronden en oorzaken van geconstateerde bevindingen. Aanbevelingen zijn uitvoerbaar en concreet, ze zijn gericht op verbetering van het functioneren en de eventuele gesignaleerde problemen. Door middel van het tegenlezen door de secretaris en het bestuur wordt de kwaliteit gewaarborgd. De definitieve versie van het bestuurlijk rapport wordt door het bestuur vastgesteld. Op het bestuurlijke rapport wordt conform art. 11 van de verordening op de rekenkamer een reactie gevraagd van het college van burgemeester en wethouders (bestuurlijk wederhoor). Deze reactie wordt integraal opgenomen in het bestuurlijk rapport, eventueel voorzien van een nawoord door de rekenkamer.